

A DOUA VIAȚĂ
A CĂRȚILOR
MELE

Gabriel Liiceanu este filozof, eseist și scriitor, personalitate civică și academică. *Jurnalul de la Păltiniș* este un bestseller al anilor '80, mijlocind întâlnirea cititorilor cu modelul cultural construit de Noica. *Apel către lichele*, *Tragicul*, *Cearta cu filozofia*, *Despre limită*, *Despre minciună*, *Despre ură*, *Despre seducție*, *Ușa interzisă*, *Declarație de iubire*, *Scrisori către fiul meu*, *Întâlnire cu un necunoscut*, *Nebunia de a gândi cu mintea ta*, *Isus al meu*, *Impudoare*, *Despre destin* (împreună cu Andrei Pleșu), *Ce gândește Dumnezeu?*, *Exitus*, *Înapoi la argument* (împreună cu Horia-Roman Patapievici), *Scrisoare către Dorothea*, *Chipuri ale răului în lumea de astăzi*. *Ficțiunea ca necesitate vitală* (dialoguri cu Mario Vargas Llosa), „*Am inventat Păltinișul!*“ (împreună cu Constantin Noica și Andrei Pleșu) sunt o parte dintre volumele publicate de-a lungul timpului la Humanitas.

**GABRIEL
LIICEANU**
**A DOUA VIAȚĂ
A CĂRȚILOR
MELE**

**INTERVIURI
2013-2025**

HUMANITAS

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Radu Dobreci, Dan Dulgheru

Tipărit la Master Print Super Offset

© HUMANITAS, 2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Liiceanu, Gabriel

A doua viață a cărților mele: interviuri 2013–2025 /

Gabriel Liiceanu. – București: Humanitas, 2025

ISBN 978-973-50-8774-6

821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

„Oricine creează cu adevărat spune mai puțin decât
ar vrea să spună și mai mult decât crede că spune.“

—ALEXANDRU DRAGOMIR

Cuvânt înainte

Interviul nu este un gen literar. Și nici unul „editorial“. Este un gen jurnalistic. De ce ar publica atunci o editură un volum de interviuri?

Îndeobște, un interviu se adresează unui specialist care e invitat de jurnalist să explice publicului o chestiune care ne privește pe toți. „Cât de mare va fi inflația în lunile următoare?“ e întrebat un analist financiar la un post de televiziune. „Cum evoluează piața imobiliară?“ „Ne așteptăm la secetă în vara ce vine?“ Și așa mai departe.

Iarăși, un interviu e altceva decât un dialog. Un dialog presupune o dezbateră între minți care par să discute de pe poziții egale, și nu o persoană care pune întrebări în numele publicului larg și alta care răspunde în cunoștință de cauză. Un dialog autentic se angajează între două (sau mai multe) persoane dornice să discute o chestiune pentru care nici una dintre ele nu are răspunsul, dar care speră că, împreună, vor afla în cele din urmă mai mult decât știau la începutul discuției. Un dialog e frumos de urmărit. Este

o laolaltă-ridicare către un adevăr năzuit. Dialogul se poate încheia cu o edificare sau, dimpotrivă, cu conștiința unui impas și, astfel, cu nevoia de a fi reluat altă dată. El scoate la suprafață frumusețea ignoranței ca o condiție a minților noastre relative, menite să tatoneze și să bâjbâie.

Când devin, atunci, publicabile interviurile? Când intervievatorul e atât de iscoditor, atât de pasionat de ceea ce vrea să afle, încât îl provoacă pe cel întrebat ca, răspunzând, să descopere ceva ce el însuși nu știa și despre care, grație întrebării, află abia acum. Altfel spus, abia întrebarea l-a făcut să coboare în acel loc din mintea sa în care răspunsul exista fără ca el să știe. Întrebarea e atât de bine pusă, atât de bine țintită, încât mintea celui întrebat se focalizează către un adevăr surprinzător pentru el însuși.

După acest criteriu au fost alese interviurile din acest volum. De aceea le sunt recunoscător tuturor celor ce mi-au cerut să răspund la întrebările lor, prin care m-au ajutat, în fond, să scot la lumină „*a doua viață*“ a cărților mele.

Simt nevoia să fac o reverență în fața Melaniei Cincea. Cele opt interviuri pe care i le datorez acoperă peste jumătate din paginile ce urmează. Cu o unică excepție, ele au pornit de fiecare dată de la una sau alta dintre cărțile pe care le-am scris în ultimii ani. E uimitor, și flatant, cu câtă pasiune și inteligență mi-a urmărit traseul cultural.

După primele interviuri făcute cu Melania Cincea, mi-am dat seama că fiecare interviu îmi îmbogățește cartea în propriii ochi, adâncindu-i ideile. De pildă, interviul pe marginea lui *Ce gândește Dumnezeu? Puțină teologie* scosese atât de bine în evidență interogațiile cărții, sporindu-le astfel impactul, încât, la prima prelungire de tiraj, am adăugat interviul la sfârșitul volumului, spunând de fiecare dată persoanei căreia se întâmpla să i-l dăruiesc că, dacă se plictisește pe drum, poate să sară direct la interviu, asigurând-o că din cele cincisprezece pagini finale va afla poate mai mult decât din întregul lui.

Un gând de recunoștință îi datorez lui Dan-Liviu Boeriu pentru cel mai amplu interviu din volum. Dotat cu o impresionantă sensibilitate istorică, el m-a făcut, dinăuntru altei generații, să-mi recapitulez destinul din cei 33 de ani pe care-i trăisem în România postdecembristă. Nu e puțin lucru să-ți vezi trecute în revistă cele mai agitate decenii de existență în douăzeci de pagini!

Le mulțumesc deopotrivă, pentru întrebările pertinente, și celorlalți jurnaliști ale căror interviuri cu mine se regăsesc în acest volum: Magda Grădinaru, Mihai Mincan, Dana Mischie, Cristian Pătrășconiu, Lucian Popescu, Andreea Pora, Laurențiu Ungureanu.

M-aș bucura ca această carte să fie descoperită de oricine o va deschide cu surprinderea cu care am descoperit-o eu în forma ei finală.

*
* *

În *Cuprins* nu sunt precizate revistele în care au apărut interviurile și nici data publicării lor. Acestea apar sub forma unei note de subsol la începutul fiecărui interviu. Sunt cazuri în care, față de varianta inițială, am reformulat titlul câte unui interviu, cu gândul că noul titlu reflectă mai bine conținutul interviului. De asemenea, trecerea de la revistă la carte a comportat pe alocuri și unele revizuiți stilistice.

GABRIEL LIICEANU

25 februarie 2025

„Cum să fi fost *patriotică* Securitatea, o instituție ce reprima populația propriei *patrii*?“¹

ANDREEA PORA În volumul *Dragul meu turnător*, ați căutat explicația răului. Ați găsit-o?

GABRIEL LIICEANU Atât cât poate mintea noastră să găsească explicația a tot ce e mai rău în istoria speciei umane: răul. Ultimele două capitole sunt dedicate acestei probleme. Specia umană, în substratul ei biologic, este o specie cu un grad foarte înalt de agresivitate intraspecifică. Asta a spus-o un biolog de talia lui Konrad Lorenz. O agresivitate intraspecifică, spune Lorenz, comparabilă numai cu cea a șobolanilor, care se întrecid pe clanuri, pe familii, total opusă comportamentului intraspecific al găștelor sălbatice, caracterizat prin grija pentru fiecare individ al speciei, prin solidaritate, compasiune etc. Un adevărat „comportament creștinesc“ la scară animală. În cazul omului, comportamentul găștelor lorenziene nu poate fi

1. Interviu cu Andreea Pora în *Revista* 22, 12 noiembrie 2013.

indus decât prin civilizație, prin coduri religioase și morale, sabotate la tot pasul de-a lungul istoriei de răbufniri ale fondului intraspecific agresiv. Adevărul sintagmei *homo homini lupus* apare atunci la lumină în toată grozăvia lui.

Ei bine, credința mea e că, folosind ideologia ca armă („lupta de clasă“), comunismul a reușit să evacueze în câteva decenii milenii de morală iudeo-creștină care creaseră – asta fiind cea mai importantă invenție a speciei umane – conștiința morală.

*„Dumnezeu a continuat să existe
chiar și după ce a fost ucis“*

A.P. Dar ce e conștiința?

G.L. E faptul de a-ți păsa. Faptul de a nu-ți fi indiferent rezultatul acțiunilor tale asupra altora, a semenilor tăi, a celorlalți asemenea ție. De a avea, spun eu, *tranzitivitatea gestului propriu*, de a-ți reprezenta ce produce el în cel pe care-l vizează. Conștiința e modul prin care oamenii au reușit să învingă comportamentul egoist cel mai cras (care poate merge de la însușirea hrăpăreț-animalică a bunului celui alt până la uciderea lui) și să-l înlocuiască cu un comportament compasiv: mila, venirea în ajutor, binefacerea, grija, iubirea, facerea deliberată a binelui, punerea în slujba celorlalți etc. Toate valorile creștine – leșinate, „idealiste“,

mincinoase și ipocrite – pe care Nietzsche a vrut să le răstoarne cu argumentul că periclitau adevărul vieții trăite autentic-dionisiac. Conștiința morală a apărut în Vechiul Testament (vezi legământul de pe muntele Sinai) și s-a rafinat și sistematizat în Noul Testament. Iar apoi, când s-a secularizat, în Iluminismul secolului al XVIII-lea, și a devenit conștiința morală a filozofilor, ea a rămas înscrisă în fibrele comportamentului uman într-o formă laică, dar păstrând în conținut urma originii ei religioase. Altfel spus, Dumnezeu a continuat să existe chiar și după ce a fost ucis. Asta înseamnă că, atunci când facem ceva rău, ne perpelim chiar și dacă nu credem că există un tribunal extramundan în fața căruia vom da seamă.

Acest tribunal, fictiv sau nu, a dispărut definitiv în comunism, unde s-a executat cu-adevărat transmutarea tuturor valorilor morale tradiționale. În comunism „s-a dat drumul la crimă“ în numele unei ideologii a urii. Aici era vorba de un ideal politic a cărui atingere trecea prin ură și crimă, de o utopie ce se cerea realizată *cu orice preț*. Dacă celălalt nu mai e seamănul, ci dușmanul, a-l ucide e un lucru bun, nu condamabil. Asta este mecanismul care a făcut cu puțință răul în comunism și care a permis apariția unor mutații: oamenii care nu conștientizează răul și care nu se mai perpelesc interior când îl fac. Ba chiar îl fac sistematic. Convinși că au dreptate să-l facă. Convinși că – segregând, prigonind, ucigând – fac

binele, că luptă, prin crimă!, pentru o cauză bună. Acesta e comunismul fanatic, mânat de crezul ideologic. Alteori – și acesta e cazul comunismului exportat în România – nu mai e vorba de nici un crez, ci doar de oportunism, de mizerabila aliniere la ceva profitabil. Altfel spus, de răul făcut din lichelism, ceea ce-nseamnă fără o bază ideologică, ci doar din credința în binele propriu obținut pe spezele răului făcut altora.

- A.P. Să înțeleg că așa ați explicat în *Dragul meu turnător* funcționarea întregii instituții a Securității și comportamentul informatorilor, cel puțin al celor cu care ați avut dumneavoastră de-a face?
- G.L. Întocmai. Am pornit de la cazul particular al informatorului din dosarul de urmărire informativă al lui Noica și din dosarul meu (Octavian Chețan), și de la faptul, interesant simbolic, că turnătorul nostru era „specialist în ateism științific“.

*Securitatea a reprezentat cel mai ucigător
dispreț în numele Puterii*

- A.P. Ce v-a șocat cel mai tare citind dosarul?
- G.L. Faptul că angajații Securității își permiteau să-ți studieze viața cu lupa, în toate detaliile ei, ca pe a unei găze mizerabile pe care poți să o strivești în orice clipă sub picior. Făcând asta, se așezau foarte sus, își arogau drepturi infinite, de supraoameni,

în vreme ce pe tine te așezau foarte jos, acolo unde erai la bunul lor plac. Și că asta era o practică ce se putea exercita împotriva *oricărui membru al societății*. Era vorba de disprețul în numele Puterii, cel mai ucigător dispreț. Gândiți-vă în ce schemă a societății ne băgaseră pe toți: în mintea celor câteva zeci de mii de oameni care aveau puterea, societatea se împărțea în două categorii: pe de o parte ei, deținătorii absoluți ai puterii, care-și puteau deci permite orice, pe de altă parte noi, 20 de milioane de indivizi care își pierduseră complet demnitatea umană și în privința cărora puteau dispune cum voiau. Și cu care s-a făcut orice.

În rest, prin dosar circulau prostia, absurdul, limba de lemn, ticăloșia. Și îți săreau în ochi disproporția dintre mijloacele folosite și caracterul derizoriu al „obiectivului“, uriașa risipă de bani pe care o presupunea instituția Securității, măcinarea absurdă a vidului vieților noastre.

*„Dragul meu turnător“, Octavian Chețan,
și alții asemenea lui erau agenți ai „gândirii
prin delegație“*

- A.P. Doar pentru dumneavoastră, un „prăpădit“ de filozof, cum spuneți, s-a pus în mișcare un angrenaj de zeci de oameni. Care era utilitatea finală? Supraviețuirea sistemului? Securitatea demonstra Stăpânului că era utilă, că își merita răsplata?

G.L. Era și asta. Securitatea avea nevoie în permanență de „dușmani“ ca să-și justifice existența. Dar în cazul meu, al nostru, al celor care-l frecventam pe Noica, mai era ceva: Noica te învăța „gândirea pe cont propriu“, spre deosebire de „gândirea prin delegație“, gândirea standardizată a Partidului, însoțită de corespunzătoarea limbă de lemn, de la care, în mod oficial, nu era permisă nici o abatere. Gândirea și expresia care nu mai purtau uniformă erau periculoase, trebuiau amendate. Erau forme de stridență care atrăgeau atenția și deranjau. La Institutul de Filozofie în care lucram eu, și în care lucra și Chețan (era redactorul-șef al *Revistei de filozofie*), aceste stridențe erau ușor de perceput, iar „dragul meu turnător“ și ceilalți asemenea lui cu asta se ocupau: erau agenți ai „gândirii prin delegație“ și semnalau Securității abaterile de la canonul ideologic. Aceste abateri erau numite, cu un termen generic – care în dosar are o funcție „tehnică“ și, în final, penală –, *idealism*. Era „idealist“ cel care refuza să fie „activist“, să se angajeze în viața *reală* a societății, în prezentul ei, în care construiam cu toții socialismul. Iar cine era „idealist“ și „deconspirat“ ca atare devenea, în pasul al doilea, „dușman“. Și asta independent de faptul că scrierile noastre apăreau cu voia cenzurii. Era vorba de lumi paralele. Publicam articole și cărți trecute prin filtrul cenzurii (al Consiliului Culturii și Educației Socialiste), dar în culise, în dosarele Securității, luam note proaste și deve-

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	7
„Cum să fi fost <i>patriotică</i> Securitatea, o instituție ce reprima populația propriei <i>patrii</i> ?” INTERVIU CU ANDREEA PORA	11
„Noica îți spunea că fericirea e la îndemâna oricui” INTERVIU CU MIHAI MINCAN ȘI LAURENȚIU UNGUREANU	33
„În România de astăzi se stă la coadă pentru vânzarea conștiinței” INTERVIU CU MELANIA CINCEA	41
„În cultură, totul se reduce la ricoșeul gândurilor pe pereții mega-creierului omenirii” INTERVIU CU LUCIAN POPESCU	56
Despre „cele trei meserii”, despre Furii și Grații, despre posteritate, despre „Isus al meu” INTERVIU CU MELANIA CINCEA	70
Isprava ca insultă INTERVIU CU CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU	92

Despre „cărțile mari ale lumii“ și despre „cărțile-vaccin“	
INTERVIU CU MAGDA GRĂDINARU	107
„Dacă am fi nemuritori, problema destinului n-ar exista“	
INTERVIU CU DANA MISCHIE	120
„De m-aș putea transforma, la momentul potrivit, în înger-păzitor!“	
INTERVIU CU MELANIA CINCEA	127
„Prostia nu poate fi deculpabilizată când proștii se recrutaază dintre oamenii inteligenți“	
INTERVIU CU MELANIA CINCEA	150
„Față de Dumnezeu ca <i>Idee</i> , Isus are și meritul că o <i>întrupează</i> “	
INTERVIU CU MELANIA CINCEA	166
„Ideile eronate transformate în adevăruri dogmatice sunt cel mai primejdios lucru din lume“	
INTERVIU CU DAN-LIVIU BOERIU	185
„Ce făceau Monica Lovinescu și Virgil Ierunca la Paris era un joc cu viața și cu moartea“	
INTERVIU CU MELANIA CINCEA	231
„Ca să existe libertate de gândire trebuie să existe mai întâi gândire“	
INTERVIU CU MELANIA CINCEA	248
„Mai presus de orice, Noica a fost un <i>profesor de libertate</i> “	
INTERVIU CU MELANIA CINCEA	284